

DARSDA JUFTLIK VA KICHIK GURUH ISHLARINI SAMARALI TASHKIL ETISH

Eshqorayeva Ibodat

Termiz shahar 2-son texnikumi Ingliz tili fani o‘qituvchisi

Annotatsiya. Ushbu maqolada dars jarayonida juftlik (pair work) va kichik guruh (small group work) ishlarini samarali tashkil etishning didaktik-psixologik asoslari hamda amaliy mexanizmlari yoritiladi. Asosiy e’tibor vaqtni boshqarish, vazifa dizayni, rollarni taqsimlash, baholash va intizomni saqlash, shuningdek, “hamma gapirmaydi” muammosi, kuchli-talaba hukmronligi, ona tiliga o‘tib ketish kabi tipik to‘siqlarni minimal resurs bilan bartaraf etishga qaratiladi. Tajriba yondashuvi sifatida strukturali hamkorlik (structured collaboration), aniq chiqish mahsuloti (clear output), mikro-rotatsiya (micro-rotation) va tezkor formatif feedback protokollari taklif etiladi. Natijada juftlik va kichik guruh ishlari faqat “faollik” emas, balki o‘lchanadigan o‘quv natijasi (learning outcome) beradigan, o‘qituvchi uchun boshqariladigan tizimga aylanishi asoslanadi.

Kalit so‘zlar: juftlik ishlari, kichik guruh ishlari, hamkorlikda o‘qitish, vazifa dizayni, rollar, formatif baholash, sinf boshqaruvi, time management.

Kirish. Zamonaviy pedagogik yondashuvlarda o‘quvchining faol ishtiroki (active learning) ta’lim sifatining tayanch omili hisoblanadi. Ayniqsa, til o‘rganish, muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish, kommunikativ kompetensiyani shakllantirish kabi yo‘nalishlarda juftlik va kichik guruh ishlari o‘quvchilarni “tinglovchi” holatidan “amal qiluvchi” holatiga o‘tkazadi. Biroq ko‘plab darslarda pair/group work kutilgan natijani bermaydi: vaqt zoye ketadi, shovqin nazoratdan chiqadi, bir-ikki o‘quvchi ishlaydi, boshqalar passiv qoladi, o‘qituvchi esa “hamma ishlayotgandek” ko‘rinishga aldanadi. Muammo usulning o‘zida emas, uning dizayni va boshqaruvida.

Samarali juftlik va guruh ishi uchta shartga tayanadi. Birinchisi, vazifa aniq maqsad va o‘lchanadigan mahsulotga (output) ega bo‘lishi. Ikkinchisi, rollar va jarayon qoidalari oldindan belgilanishi. Uchinchi shart, baholash va feedback tizimi mavjud bo‘lishi. Ushbu uch komponent bo‘lmasa, hamkorlik ishlari “bo‘sh suhbat”ga aylanib qoladi. Shu sababli maqolada pair/group workni darsning har bir bosqichida (kirish–asosiy qism–yakun) qanday joylashtirish, qanday qilib 5–7 daqiqada ham yuqori samaraga erishish mumkinligi izohlanadi.

Metodologiya. Ushbu ishlanma amaliy-metodik tahlil va sinf kuzatuvlari asosida ishlab chiqilgan. Modellash (modeling) usuli bilan juftlik/guruh ishining ssenariylari

tuzildi, tipik muammolar ro‘yxati shakllantirildi va ularni bartaraf etish uchun “tezkor protokollar” taklif qilindi. Yondashuv quyidagi komponentlardan iborat: (1) vazifa dizayni (task design), (2) guruh tuzilmasi (group structure), (3) vaqt va signal tizimi (time & signals), (4) monitoring va aralashuv (teacher monitoring), (5) baholash va yakun (assessment & closure).

Natijalar. Tavsiya etilgan mexanizmlar asosida tashkil etilgan pair/group work quyidagi natijalarga olib keladi: o‘quvchi ishtiroki kengayadi (hamma minimal darajada gapiradi/yozaadi), dars intizomi boshqariladigan bo‘ladi (shovqin “ish shovqini”ga aylanadi), o‘qituvchi real monitoring orqali individual xatolarni aniqlaydi, hamkorlik mahsuloti aniq bo‘lgani uchun baholash osonlashadi. Eng muhimi, juftlik/guruh ishi “vaqt to‘ldirish” emas, mazmunli o‘qitish texnologiyasiga aylanishi kuzatiladi.

Muhokama. Samarali tashkil etishning amaliy qoidalari quyidagicha.

1. Vazifani “1 gapda” tushuntirish va namuna ko‘rsatish. O‘qituvchi ko‘p gapirsa, o‘quvchi kam ishlaydi. Shuning uchun vazifa instruksiyasi bir gap bo‘lishi, keyin 10–15 soniyalik demo (o‘qituvchi + 1 o‘quvchi) bilan ko‘rsatilishi kerak. Masalan: “Juftingiz bilan 3 ta sabab toping va bitta umumiy xulosani yozing.” Demo: “Men sabab aytaman, siz yozasiz, keyin almashamiz.”

2. Aniq “output” belgilash. Pair/group workning eng katta xatosi: mahsulot noaniq. “Gaplashib olinglar” — natija bermaydi. Outputlar: 3 ta punkt, 1 ta jadval, 1 ta poster, 5 ta savol, 1 ta rol o‘yini ssenariysi, 60 soniyalik pitch, 1 ta yechim algoritmi. Output bo‘lsa, hamma yo‘nalishli ishlaydi.

3. Rollarni taqsimlash (3–4 kishilik guruh uchun). Rollar hammani ishga tortadi.

- Leader (boshlaydi, vaqtni kuzatadi)
- Recorder (yozaadi)
- Speaker (taqdim qiladi)
- Checker (shart va mezonni tekshiradi)

Rollar 1–2 darsda rotatsiya qilinadi, shunda bir o‘quvchi doimiy “spiker” bo‘lib qolmaydi.

4. Guruh hajmini to‘g‘ri tanlash. Eng samarali: juftlik va 3 kishilik guruh. 5–6 kishilik guruhda “bekorchi” paydo bo‘ladi. Agar sinf katta bo‘lsa, 4 kishilik guruhdan oshirmaslik ma’qul.

5. Vaqtni mikro-bloklarga bo‘lish. 10 daqiqalik vazifa o‘rniga 3+3+3 daqiqa ishlaydi: (a) g‘oya yig‘ish, (b) saralash, (c) yakuniy mahsulot. Har blok uchun signal: “Start”, “30 seconds left”, “Stop”. Signal oddiy bo‘lishi mumkin: qo‘l ko‘tarish, doskaga taymer chizish, bir xil ibora (“Freeze”).

6. Ona tiliga o'tib ketishni boshqarish. Ta'qiqlash ko'pincha samara bermaydi. Yaxshiroq yo'l: "til tayanchi" berish. Doskaga 6–8 ta zarur ibora yoziladi: "In my opinion...", "What do you think?", "Let's choose...", "I agree/disagree because...". Shunda o'quvchi inglizcha (yoki kerakli til) bilan ishlashga o'tadi. Shuningdek, "2 daqiqa faqat target language" qoidasi bilan boshlash foydali.

7. Monitoring: o'qituvchi "aylanib yuradi", lekin gapni egallab olmaydi. Monitoringning 3 turi:

- Observe (tinglaydi, yozib oladi)
- Prompt (bitta yo'naltiruvchi savol beradi)
- Repair (keng tarqalgan xatoni keyin umumiy feedbackda tuzatadi)

O'qituvchi har guruhda 10–20 soniyadan ortiq turib qolmasin, aks holda boshqalar bo'shab qoladi.

8. "Hamma gapirmaydi" muammosi uchun strukturali texnikalar.

- Think–Pair–Share: avval yakka fikr, keyin juft, so'ng sinf.
- Numbered Heads: guruhda raqam beriladi, o'qituvchi raqam chaqiradi — hamma tayyor turadi.
- Round Robin: navbat bilan 1 tadan g'oya aytish majburiy.
- Information Gap: har o'quvchida ma'lumotning bir qismi bo'ladi, bir-biridan so'ramasa vazifa tugamaydi.

9. Baholash va javobgarlik (accountability). Pair/group work baholanishi shart emas, lekin javobgarlik bo'lishi shart. 2 ta oddiy yo'l:

- "Exit ticket": har o'quvchi dars oxirida 1–2 jumla yozib topshiradi.
- "Random speaker": kim taqdim qilishini o'qituvchi tanlaydi, demak hamma tayyorlanadi.

Baholash mezoni kichik: "mavzuga moslik", "to'liqlik", "aniqlik", "hamkorlik".

10. Yakun: 2 daqiqalik "common errors + best ideas". O'qituvchi 3 ta yaxshi ibora, 2 ta tipik xato, 1 ta rivojlanish tavsiyasini umumlashtiradi. Bu guruh ishini o'quv natijasiga "bog'lab" qo'yadi, ya'ni u shunchaki faoliyat bo'lib qolmaydi.

Xulosa. Juftlik va kichik guruh ishlari darsda eng kuchli interaktiv mexanizmlardan biridir, ammo u faqat "tashkiliy intizom" bilan emas, didaktik dizayn bilan samarali bo'ladi. Agar vazifa aniq outputga ega bo'lsa, rollar taqsimlansa, vaqt mikro-bloklarga bo'linsa, o'qituvchi monitoringni to'g'ri yo'lga qo'ysa va yakunda qisqa feedback berilsa, pair/group work darsning natijadorligini keskin oshiradi. Eng muhim prinsip: "hamma nimadir qilishi shart" va "qilgan ish natijaga aylanishi shart". Shu yondashuv orqali o'qituvchi minimal resurs bilan ham yuqori faollik, yuqori sifat va o'lchanadigan ta'lim natijasiga erisha oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. To'raqulov X. Pedagogik texnologiyalar va interfaol metodlar. – Toshkent: Fan va texnologiya, 2015.
2. Nishonaliyev U. Ta'lim jarayonida interfaol metodlardan foydalanish. – Toshkent: O'qituvchi, 2012.
3. Yuldashev J., Usmonov S. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2014.
4. Abduqodirov A. A., Toshtemirov D. Ye. Ta'lim muassasalarida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish metodikasi. – Guliston: Universitet, 2019.
5. Parpiev A., Maraximov A., Hamdamov R., Begimqulov U. Elektron universitet. Masofaviy ta'lim texnologiyalari. – Toshkent: O'zME davlat ilmiy nashriyoti, 2008.
6. Tolipov O'., Usmonboyeva M. Pedagogik texnologiyalarning nazariy va amaliy asoslari. – Toshkent: Fan, 2010.
7. Raximov A. Hamkorlikda o'qitish metodlari va ularning samaradorligi. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2016.
8. Axmedov M. Zamonaviy darsni tashkil etish metodikasi. – Toshkent: Tafakkur, 2018.